

Список використаних джерел:

1. Історія розвитку стародавнього Вавилону. [<http://umk.portal.kemsu.ru/uch-mathematics/papers/posobie/r1-2.htm>]
2. Математика Вавилону. [http://studopedia.su/10_102483_vavilonskaya-matematika.html]
3. Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі:електронні ресурси в науці,культури та освіті (таємниці давніх цивілізацій) [<http://zhitanska.com/content/matematika-drevnej-vaviloni>]
4. Конфорович А.Г. / Визначні математичні задачі. – К.: Рад. школа, 1981. – 190 с., іл.

Паславська Н.О.

аспірант,

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

КРАВЕЦЬКИЙ ЦЕХ У ЛЬВОВІ В XVI–XVIII СТОЛІТТІ У СВІТЛІ КОРОЛІВСЬКИХ ПРИВІЛЕЇВ ТА ЦЕХОВИХ СТАТУТІВ

Актуальною тенденцією історіографічних студій сьогодні є урбаністична тематика, спрямована на вивчення різноманітних аспектів історії міста та його мешканців. Серед можливих напрямків дослідження виділяємо історію ремесла, як невід’ємної складової життя міського соціуму ранньомодерної доби. Показовою працею з ремісничої проблематики є дослідження львівського історика Мирона Капраля про шевський цех у Львові [3].

В публікації пропонуємо зупинитися на огляді та характеристиці основних видів джерел до історії кравецької корпорації Львова, як одної із найдавніших ремісничих організацій міста. Пріоритетними групами джерел досліджуваної проблеми є королівські привілеї та ремісничі статути. Збережені джерельні ресурси є підставою для відтворення правових, соціальних, економічних форм організації кравецького братства, а також його етно-конфесійної та культурної складової.

Кравецький цех у Львові офіційно закріпив своє право на існування привілеєм Сигізмунда I від 10 червня 1533 р. [1, с. 361-363]. Король дозволив львівським кравцям мати свій цех і встановив деякі нові (отже, існували попередні – автор) положення щодо ведення кравецького ремесла: «[...] заново встановити і дати, й надати кравцям, які живуть у місті [право] мати вчених та невчених підмайстрів, сучасників і тих, хто буде, а також їхнє кравецьке братство, котре здавна тримають і мають, встановлюємо, даємо та надаємо за посередництвом змісту даної [грамоти]» [1, с. 362]. Також дозволялось вільно виконувати ремесло двом кравцям на Підзамчі.

Цеховий статут був підсумком тривалої практики та досвіду співжиття та діяльності не одного покоління кравецьких майстрів, відтак продукувався самим цехом. Очевидно, кравці фіксували на папері статутні положення, яких здавна дотримувались, а зразком для юридичного оформлення могли служити

статути краківських кравців. Затвердити документ повинні були райці Львова, а підтвердити – король, що вимагало від цеху значних фінансових витрат. Однак, кравці активно підтверджували свої права на монополію пошиття одягу, тим самим намагались протидіяти конкуренції з боку позацехових ремісників, євреїв чи навіть цеховиків суміжних професій (як от кушнірів).

4 березня 1534 р. львівські райці затвердили статті для кравецького цеху, які стосувалися виконання їхніх майстерських проб та вступу до братства [1, с. 363-366]. Так, з документу стає зрозумілим, що кравецька корпорація була спільною для представників обох релігій – католиків та православних, отже до братства входили здебільшого поляки, німці та українці. Вміле виконання «майстерштуки» було підставою для вступу в цех, тому кравці детально розписували вимоги до потенційних претендентів на майстрівство: намалювати ескіз певної моделі одягу, викроїти її та пошити, а також пройти усний екзамен з основ кравецького фаху.

Король Стефан Баторій, на прохання львівських кравців, 5 листопада 1576 р. в Торуні підтвердив декрет Сигізмунда I від 1533 р., а також надав кілька додаткових положень, котрі стосувалися виготовлення «майстерштуки» та вступу в братство [1, с. 366-369]. Його наступник, король Сигізмунд III у 1596 р. підтвердив цілковито ухвалу свого попередника [5, с. 377]. Традиція підтверджувати цехові статути в кожного нового монарха, який обіймав трон, була незмінною для львівських кравців. Так, король Владислав IV 26 жовтня 1634 р. у Львові підтвердив сфальшовану грамоту львівських райців від 31 жовтня 1533 р. [1, с. 377], яка містила статут кравецького цеху, а також ухвалу цеху від 24 жовтня 1634 р., котра стосувалася заборони виконувати кравецьке ремесло партачами на передмістях Львова у шляхецьких та духовних юридиках [1, с. 369-377]. Цеховий статут, наведений в привілеї короля дає чітке уявлення про організацію цехового устрою кравців, умови вступу, права та обов'язки членів братства, етно-конфесійні відносини в спільному цеху, навчання учнів та його особливості, застереження стосовно євреїв та позацехових ремісників, звичаї цеховиків тощо.

Кравецький цех нерідко мав проблеми із своїми челядниками – підмайстрами та робенцями, які були незадоволені умовами праці, її оплатою, могли порушувати статути та дисципліну, працювати у партачів. Відтак, цехові майстри намагались обмежити їх амбіції та сваволю в правовому вимірі. Так, 6 жовтня 1640 р. львівський раєцький уряд затвердив ухвалу кравецького цеху, яка була покликана дисциплінувати запальний потенціал молодшого покоління кравців [1, с. 377-379]. Вводились обмеження та покарання для підмайстрів, робенців та учнів, а також майстрів, які б їх покривали у формі штрафів та ув'язнення. Документ викликав обурення в підмайстрів та робенців і спровокував конфлікт в цеху, який тривав кілька років, а в ролі арбітрів виступали львівські райці. У підсумку було досягнуто компромісу: майстри кравецького цеху відновили затверджений у 1491 р. текст статуту для кравецьких підмайстрів [1, с. 379-385]. З тексту документа дізнаємося, що підмайстрівське братство існувало з 1491 р. Поштовхом до утворення організації кравецьких підмайстрів стала подія, описана в хроніці Бартоломея

Зіморовича під 1507 р. про втечу повсталих учнів від своїх майстрів [2, с. 97-98; 7, с. 15-16]. 12 грудня 1646 р. райці Львова підтвердили статут для кравецьких підмайстрів [1, с. 385-387].

Кравецьке ремесло було привабливою галуззю виробництва для львівських євреїв, очевидно, через попит на товар, що невпинно зростав із збільшенням населення міста. В привілеї короля Сигізмунда II Августа від 11 червня 1570 р., виданого у Варшаві, підтверджується документ його попередника короля Сигізмунда I від 9 квітня 1543 р. (Краків), де вже йдеться про непорозуміння з євреями. Так, цехові майстри-кравці, а також суконники скаржилися королю на львівських та приїжджих євреїв та інших партачів, що займаються пошиттям та продажем жупанів. Король виніс рішення на користь кравецьких майстрів та суконників і зобов'язав усіх королівських урядників та міських чиновників затримувати осіб, котрі порушують його постанову, конфісковувати їхні товари, половина з яких мала відійти до королівського скарбу, а друга половина на потреби згаданих цехів [5, с. 314]. В привілеї Владислава IV від 1634 р, де він підтверджує сфальшовану грамоту львівських райців від 1533 р., в якій наводився статут цеху кравців, йшлося про застереження у відносинах з євреями: заборонялось купувати сукно та краяти одяг для євреїв, а також приносити готовий виріб до їхніх будинків (майстерень). Ймовірна співпраця каралася з боку цеху у розмірі одного безміна воску (3,3 кг – автор) та «під карою панів райців» [1, с. 375]. Однак, чи то санкції не були дієвими, чи вигода від кравецтва була великою, але львівські євреї продовжували шити та продавати одяг. Особливо відчутною стала єврейська конкуренція в ремеслі у другій половині XVII ст., про що свідчать збережені документи. Король Ян Казимир 31 серпня 1660 р. у Самборі на прохання львівського кравецького цеху заборонив євреям, а також іншим ремісникам, котрі не входили до братства, виготовляти та продавати одяг у Львові чи інших містах і селах під загрозою арешту та конфіскації товару [5, с. 456]. Згодом вже єврейські кравці подали скаргу на цехових кравців і, як підсумок, Ян Казимир 16 травня 1663 р. у Львові видав компромісний привілей, за яким євреї могли продавати лише ношений одяг, а пошиття та продаж нового залишалось привілеєм цеховиків. Обидва документи короля були повністю підтверджені його наступником Михайлом Вишневецьким 26 жовтня 1671 р. у Львові [5, с. 472], однак проблема залишалась чинною.

Практика підтвердження королівських привілеїв та цехових статутів залишалась незмінною і була необхідною для підтвердження монопольного статусу кравецького цеху у його виробничій діяльності, особливо з огляду на зростаючу конкуренцію з боку євреїв, місцевих та приїжджих позацехових ремісників. Зберігся документ короля Августа II від 28 травня 1700 р., виданий у Варшаві, в котрому він підтверджує без наведення кілька грамот польських королів та львівських райців, що містять статuti та привілеї цеху кравців: ординація, складена магістратом Львова у 1528 р.; грамоти Сигізмунда I від 10 червня 1533 р, Сигізмунда II Августа від 11 червня 1570 р., Стефана Баторія від 5 листопада 1576 р, Владислава IV від 26 жовтня 1634 р., Яна II Казимира від 31 серпня 1660 р., Михайла Вишневецького від 26 жовтня 1671 р. та Яна III

Собеського від 17 квітня 1682 р. [1, с. 387-389]. Цими привілеями та статутами львівські кравці послуговувались до кінця XVIII ст.

Кравецький цех був спільним для католиків та православних. Однак, останнім чинились перешкоди на шляху до вступу в цех та розвитку професійної кар'єри, що було пов'язано як із матеріальною складовою (вступні внески, організація застілля для членів цеху тощо) так і соціально-релігійною (діти майстрів мали пільги при вступі, відмінності в релігійній обрядовості, обмеження в кількості учнів та підмайстрів та ін.). Ситуація змінилася на користь українців з початком XVIII ст., коли Львівська православна єпархія на чолі з єпископом Йосифом Шумлянським перейшла на унію у 1700 р. Відтоді унійні українці в кравецькому цеху отримали доступ до урядів цехмістра та столових майстрів, писаря та підскарб'я, що документально підтверджується грамотою львівських райців від 27 квітня 1701 р. [1, с. 389-392]. Однак, цілковитої рівності в правах та обов'язках між цеховими кравцями не було, що засвідчує та сама ординація: «Поляки мають завжди посідати перше місце, а німці з уніатами – по черзі, тобто одного року: німці – друге, уніати – третє, а другого року: уніати – друге, а німці – третє» [1, с. 391].

Після першого поділу Речі Посполитої у 1772 р., Львів став частиною Австрійської монархії. У 1778 р. нова влада видала патент «Генеральний регламент для цехів королівств Галичини та Володимирії» [4, с. 182; 6, с. 60], який регламентував діяльність цехових організацій, усунувши положення цехових статутів та королівських привілеїв про монополію на виконання кравецького ремесла. Так, документ створював нові можливості для розвитку вільної конкуренції та водночас ліквідував класичну форму організації львівського ремесла.

Отож, королівські привілеї та цехові статuti є добрими репрезентантами історії ремісничої кравецької корпорації Львова ранньомодерної доби. Вони дозволяють схарактеризувати статус кравецького цеху у правовому полі; окреслити права та обов'язки його членів; реконструювати внутрішній устрій, процес навчання ремеслу та виробництва; простежити за розвитком професійної кар'єри кравця; з'ясувати причини виникнення і характер соціальних суперечностей та етно-конфесійних відносин.

Список використаних джерел:

1. Економічні привілеї міста Львова XV–XVIII ст.: привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій / Упоряд. Мирон Капраль. – Львів, 2007 (Львівські історичні пам'ятки. Т. 4).
2. Зіморевич Б. Потрійний Львів: Leopold Triplex / Б. Зіморевич; Перекл. з лат. Н. Царьової; наук. коментар І. Мицька. – Львів, 2002.
3. Капраль М. Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII–XVIII ст. / М. Капраль. – Львів, 2012.
4. Капраль М. Статuti ремісничих цехів та купецьких корпорацій Львова XV–XVIII ст.: організаційно-правові питання / М. Капраль // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2006–2007. – Вип. 15. – С. 173–185.
5. Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові 1233–1799 / Упоряд. О. Купчинський, Е. Ружицький. – Київ, 1972.

6. Кісь Я. Промисловість Львова у період феодалізму (XIII–XIX ст.) / Я. Кісь. – Львів, 1968.

7. Соціальна боротьба в місті Львові в XVI–XVIII ст.: Збірник документів / Упоряд. А. Л. Грицяк, А. М. Охрим, Х. А. Панек та ін. – Львів, 1961.

Романюк Т.В.

студентка,

Науковий керівник: Ткачук А.П.

кандидат історичних наук, доцент,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ТЕРИТОРІАЛЬНО-АДМІНІСТРАТИВНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ НА ЗЕМЛЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОБЕРЕЖЖЯ НАПРИКІНЦІ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ

Наприкінці XVIII ст. в Російській імперії відбулися значні зміни у системі державного управління, які були спрямовані на ліквідацію залишків автономії українних районів. Необхідність реалізації такого плану реформ була зумовлена потребою повноцінного включення периферій до єдиної імперської системи.

Після другого поділу Польщі (1793 р.) до Російської держави перейшла значна частина Правобережної України. На анексованій від Речі Посполитої території ще певний час діяло польське законодавство, сформовані владні структури та інституції самоврядування. Включення нових земель до складу Російської імперії ускладнювало форми її державної єдності. Постала потреба в узгодженні інтересів центру з окраїнами та необхідність знівелювати будь-які прагнення до автономії.

Щоб здійснювати контроль над віддаленими частинами імперії, інкорпораційна політика спрямовувалась на створення дієвого територіально-адміністративного механізму. Під впливом об'єднавчої політики самодержавства, формувались нові адміністративно-територіальні та інституційні структури Правобережжя України. Важливо було врахувати регіональні особливості окраїн, залучати до управління місцеву верхівку.

У 1775 р. Катерина II запропонувала суспільству нову модель адміністративно-територіального управління. Законодавчим актом «Установлення для управління губерній Всеросійської імперії» (1775 р.) створювалася мережа інституцій на принципах розподілу адміністративної, фінансової, військової та судової влади в Російській імперії. Це гарантувало залучення до управління представників дворянства.

Новий закон стандартизував розміри адміністративно-територіальних одиниць. В основу поділу було покладено кількість населення. Територія імперії поділялася на губернії, а вони, в свою чергу на повіти на повіти. Відповідно місцеві установи було розділено на дві ланки: губернські та